

Spis treści

Przedmowa do wydania dziesiątego	5
Przedmowa do wydania pierwszego	7
Część pierwsza	
MATERIAŁ GRAMATYCZNY	11
Wiadomości wstępne	13
I. Alfabet	13
II. Wymowa	13
III. Iloczas i zasady akcentowania wyrazów	17
IV. Podstawowe wiadomości gramatyczne	19
1. Lectio prima	27
Deklinacja I. Temat — <i>a</i>	27
Koniugacja I. Temat — <i>a</i>	29
Ćwiczenia	30
2. Lectio secunda	31
Deklinacja II. Temat — <i>o</i>	31
Przymiotniki	33
De Polonia, patria nostra	36
Ćwiczenia	37
3. Lectio tertia	37
Koniugacja	37
Infinitivus, indicativus, imperativus praesentis czterech koniugacji	38
Varia	39
Ćwiczenia	41
4. Lectio quarta	41
Indicativus imperfecti activi	41
Zaimki osobowe — <i>pronomina personalia</i>	43
Zaimki dzierżawcze — <i>pronomina possessiva</i>	43
Varia	44
Ćwiczenia	45
5. Lectio quinta	45
Indicativus futuri primi activi	45
Varia	46
Ćwiczenia	47
6. Lectio sexta	48
Indicativus praesentis, imperfecti, futuri I passivi	48

Infinitivus praesentis passivi	48
Indicativus praesentis passivi	49
Indicativus imperfecti passivi	49
Indicativus futuri primi passivi	50
Imperativus praesentis passivi	51
Varia	51
Ćwiczenia	53
7. Lectio septima	53
Deklinacja III. Uwagi ogólne	53
Deklinacja III spółgłoskowa	54
Varia	57
Ćwiczenia	58
8. Lectio octava	59
Deklinacja III samogłoskowa	59
Składnia nazw miast	60
Varia	61
Ćwiczenia	62
9. Lectio nona	62
Deklinacja mieszana	62
Zakończenia rodzajowe rzeczowników deklinacji III	63
Varia	65
Ćwiczenia	66
10. Lectio decima	66
Przymiotniki deklinacji III	66
Varia	68
Stopniowanie przymiotników	69
Varia	70
Ćwiczenia	72
11. Lectio undecima	73
Participium praesentis activi	73
Varia	73
Zaimek wskazujący — <i>pronomēn demonstrativum</i>	74
Varia	75
Ćwiczenia	75
12. Lectio duodecima	76
Zaimki względne — <i>pronomina relativa</i>	76
Zaimek pytajny — <i>pronomēn interrogativum</i>	76
Zaimki: <i>nullus, nemo, nihil</i>	77
Varia	77
Ćwiczenia	78
13. Lectio tertia decima	78
Deklinacja IV. Temat — <i>u</i>	78
Deklinacja V. Temat — <i>e</i>	80
Varia	81
14. Lectio quarta decima	82
Indicativus perfecti activi	82
Varia	84
15. Lectio quinta decima	86
Zaimki wskazujące — <i>pronomina demonstrativa</i>	86
Przymiotniki zaimkowe	88
Varia	88
Ćwiczenia	90
16. Lectio sexta decima	91
Indicativus plusquamperfecti activi	91

Indicativus futuri exacti activi	92
Varia	93
Podwójny accusativus — <i>accusativus duplex</i>	94
Varia	94
Ćwiczenia	95
17. Lectio septima decima	95
Supinum	95
Varia	96
Participium perfecti passivi	97
Indicativus perfecti passivi	97
Indicativus plusquamperfecti passivi	98
Indicativus futuri exacti passivi	99
Ćwiczenia	101
18. Lectio duodevicesima	101
Infinitivus perfecti activi i passivi	101
Infinitivus perfecti activi	101
Infinitivus perfecti passivi	102
Accusativus cum infinitivo	102
Varia	104
Ćwiczenia	105
19. Lectio undevicesima	105
Modus coniunctivus. Tryb łączący (przypuszczający)	105
Coniunctivus praesentis activi	106
Coniunctivus imperfecti activi	107
Coniunctivus w zdaniach głównych	108
Zdania celowe i dopełnieniowe	111
Varia	112
Ćwiczenia	113
20. Lectio vicesima	113
Coniunctivus praesentis passivi	113
Coniunctivus imperfecti passivi	114
Podwójny nominativus — <i>nominativus duplex</i>	114
Przysłówki — adverbia	115
Varia	116
Ćwiczenia	117
21. Lectio vicesima prima	117
Coniunctivus perfecti activi	117
Coniunctivus plusquamperfecti activi	118
Coniunctivus w zdaniach głównych (c.d.)	119
Consecutio temporum	120
Zdania pytające	121
Varia	122
Ćwiczenia	123
22. Lectio vicesima secunda	124
Coniunctivus perfecti passivi	124
Coniunctivus plusquamperfecti passivi	125
Zdania czasowke z <i>cum historicum</i>	125
Okresy warunkowe	126
Varia	127
Ćwiczenia	128
23. Lectio vicesima tertia	128
Zdania przyzwalające	128
Ablativus absolutus	130
Varia	131

Ćwiczenia	133
24. Lectio vicesima quarta	133
Uzupełnienie wiadomości o stopniowaniu przymiotników	133
Uzupełnienie wiadomości o stopniowaniu przysłówków	136
Varia	137
25. Lectio vicesima quinta	138
Nominativus cum infinitivo	138
Gerundium	139
Varia	140
26. Lectio vicesima sexta	141
Participium futuri activi	141
Gerundivum	141
Uzupełnienie wiadomości o participiach	142
Varia	144
Ćwiczenia	145
27. Lectio vicesima septima	145
Infinitivus futuri activi	145
Infinitivus futuri passivi	145
Zdania skutkowe — <i>ut consecutivum</i>	147
Varia	148
Ćwiczenia	149
28. Lectio duodetricesima	149
Coniugatio periphrastica passiva	149
Varia	150
29. Lectio undetricesima	152
Verba deponentia	152
Verba semideponentia	153
Varia	154
30. Lectio tricesima	158
Imperativus futuri activi	158
Czasownik posiłkowy <i>esse</i>	158
Imperativus futuri passivi	159
Zdania przyczynowe — <i>cum causale</i>	159
Varia	160
31. Lectio tricesima prima	161
Liczebniki — <i>numeralia</i>	161
I. Liczebniki główne — <i>numeralia cardinalia</i>	162
II. Liczebniki porządkowe — <i>numeralia ordinalia</i>	163
III. Liczebniki podziałowe — <i>numeralia distributiva</i>	164
IV. Liczebniki wielorakie — <i>numeralia multiplicativa</i>	164
V. Przysłówki liczebnikowe — <i>adverbia numeralia</i>	164
Varia	164
32. Lectio tricesima secunda	167
Verba anomala: <i>volo, nolo, malo</i>	167
Varia	170
Odmiana czasownika: <i>eo, ire, ii, itum</i>	170
Varia	172
Ćwiczenie	175
33. Lectio tricesima tertia	175
Odmiana czasownika: <i>fero, ferre, tuli, latum</i>	174
Odmiana czasownika: <i>fio, fieri, factus sum</i>	176
Odmiana czasownika: <i>edo, edere (esse)</i>	177
Varia	177
34. Lectio tricesima quarta	179

Verba defectiva	179
Czasowniki nieosobowe — <i>verba impersonalia</i>	182
Varia	184
Ćwiczenie	186
35. Lectio tricesima quinta	186
Coniugatio periphrastica activa	186
Consecutio temporum	187
Varia	190
36. Lectio tricesima sexta	192
Zdania <i>ex mente auctoris</i> i <i>ex mente aliena</i>	192
Assimilatio modi	192
Oratio obliqua — mowa zależna	193
Varia	196
Przyimek — praepositio	200
Tablice	208
Część druga	
DE OMNIBUS REBUS ET QUIBUSDAM ALIIS	237
Teksty	239
De pietate filiae (Plinius, <i>Naturalis Historia</i> , VII 36)	239
De Valerio Corvino eiusque cognomine (Gellius, I 244)	239
Cur mulieres Romanae Iunoni Caprotinae sacrificaverint?	240
De multiuga partione (Gallius, X 2)	240
Quomodo factum sit, ut feminae artem medicinam discere possent? (Hyginus, <i>Fabulae</i>)	241
Quomodo adulescentes foro et eloquentiae pararentur? (Tacitus, <i>Dialogus de oratoribus</i> ; Gellius, I 23)	241
De Octaviani urbanitate	242
De servis qui animo fideli in dominos fuerunt	242
De decreto tribunorum gravitatis antiquae pleno (Gellius, I 152)	243
Magister factus	243
Notati a censoribus qui dixerunt ioca quaedam intempestive	243
Węzeł gordyjski (Curtius Rufus, III 2)	244
De Alexandro eiusque medico (Curtius Rufus, III 13 sqq)	244
De Alexandria, urbe celebri ab Alexandro Magno condita (Curtius Rufus, IV 33)	245
De Alexandro Magno	245
Femineis verbis nec lacrimis credito	246
Femina bellorum causa est	246
De Alexandro Magno et Thalestri, Amazonum regina (Curtius Rufus, VI 19)	247
Hasła znane z historii i powiedzenia sławnych ludzi	247
Imię. Nazwisko. Przydomek	249
Kalendarz rzymski	251
Zwroty łacińskie stosowane obecnie	254
Skróty	256
Mapy	258

Część trzecia

WYBÓR TEKSTÓW

Wykaz autorów

HISTORIA — AB URBE CONDITA

I. Początki Państwa rzymskiego	271
1. Istota państwa. Społeczeństwo (Cicero, <i>De re publica</i> , I 39; 41–42; 47)	271
2. Początki państwa rzymskiego (Sallustius, <i>Catilinae coniuratio</i> , 6, 1–2)	271
3. Założenie Rzymu (Livius, <i>Ab Urbe condita</i> , I 6, 3–4; 7, 1–3; Ovidius, <i>Fasti</i> , IV 809–818)	272
4. Śmierć Remusa — według innej wersji (Ovidius, <i>Fasti</i> , IV 819–824; 835–848)	273
5. Kult Herkulesa w Rzymie (Livius, <i>Ab Urbe condita</i> I 7, 3–7)	274
6. Wojna z Sabinami (Livius, I 9–13 wybór)	274
a. Porwanie dziewcząt sabińskich	274
b. Sabinowie uderzają na Rzym. Zdrada i śmierć Tarpei	275
c. Bitwa	276
7. Hersylia, żona Romulusa, organizuje wystąpienie kobiet (Ovidius, <i>Fasti</i> , III 209–228)	276
8. Obalenie władzy królewskiej r. 510 p.n.e.	277
a. Wyrocznia delficka o losach Rzymu (Livius, I 56, 4–12)	277
b. Wygnanie etruskich Tarkwiniuszów (Livius, I 60, 2–4)	278
II. Początki Republiki r. 509 p.n.e. (Livius, II 1, 1; 8–11)	279
1. Wojna z Etruskami. Bohaterscy Rzymianie 508/507 p.n.e.	279
a. Porsenna uderza na Rzym (Livius, II 9)	279
b. Horacjusz Kokles (Livius, II 10)	280
c. Mucjusz Scewola (Livius, II 12; 13, 1)	280
d. Uznanie Porsenny dla bohaterstwa Klelii (Livius, II 13, 6–11)	281
2. Krzywdzeni plebejusze walczą o prawa	282
a. Rzym zagrożony przez Wolsków. Wroga postawa ludu r. 494 p.n.e. (Livius, II 23, 1–11; 24, 1–4, 6–8; 31, 8–11)	282
b. Secesja plebejuszy na Górę Świętą r. 494 p.n.e. (Livius, II 32; 33, 1, wybór)	283
c. Plebejusz konsulem r. 367 p.n.e. (Livius, VI 34; 35, 1–7; 42, 2–9, wybór)	284
3. Świątynia Zgody (Ovidius, <i>Fasti</i> , I 637–650)	285
4. Wojna z mieszkańcami miasta Weje. Wystąpienie Fabiuszów (Livius, II 48, 8–10; 49, 1–5; 50; Ovidius, <i>Fasti</i> , II 193 sqq)	286
5. Od pluga do godności dyktatora i do triumfu r. 458 p.n.e. (Livius, III 26, 7; 27, 1–4; 29, 4–7, wybór)	288
6. Powstanie niewolników	289
a. Niewolnicy — niebezpieczeństwem dla Rzymu r. 419 p.n.e. (Livius, IV 45, 1–2)	289
b. Powstanie niewolników na Sycylii (Florus, <i>Epitome</i> , II 7)	289
c. Powstanie Spartakusa 73–71 p.n.e. (Florus, <i>ib.</i> , II 8)	290
d. Stłumienie powstania niewolników za Tyberiusza r. 24 n.e. (Tacitus, <i>Annales</i> , VI 27)	290
III. Druga wojna punicka 218–201 p.n.e.	291
1. Przekleństwo Dydony (Vergilius, <i>Aeneis</i> , IV 607 sqq)	291
2. Charakterystyka Hannibala (Livius, XXI 4, 1–4)	292
3. Przysięga Hannibala (Nepos, <i>Hannibal</i> , 2, 3–6)	293
4. Wojsko Hannibala u stóp Alp (Livius, XXI 30)	293
5. Pierwsze bitwy na terenie Italii (Nepos, <i>Hannibal</i> , 3, 4; Livius, XXI 38, 1; Nepos, <i>ib.</i> , 4, 1–2)	294
6. Panika w Rzymie po klęsce nad Trebią (Livius, XXI 57)	294
7. Klęska Rzymian nad jeziorem Trazumeńskim r. 217 p.n.e. (Livius, XXII 4–7; 1, 6–8)	294

8. Bitwa pod Kannami r. 216 p.n.e. (Livius, XXII 44–49, wybór)	296
a. Kontrowersyjne stanowisko konsulów	296
b. Pozycja bojowa Rzymian	296
c. Pozycja bojowa Hannibala	297
b. Bitwa na prawym skrzydle Rzymian	297
e. Sytuacja na lewym skrzydle	298
f. Klęska Rzymian. Śmierć konsulów	298
9. Hannibal nie umie wykorzystać zwycięstwa (Livius, XXII 51, 1–4)	299
10. Kartagińczycy odwołują Hannibala z Italii r. 203 p.n.e. (Livius, XXX 19, 12–20, 1–5)	299
11. Hannibal podstępnie ratuje swój majątek (Nepos, <i>Hannibal</i> , 9)	299
12. Śmierć Hannibala r. 183 p.n.e. (Nepos, <i>Hannibal</i> , 12)	300
IV. Spisek Katyliny	301
1. Społeczeństwo rzymskie w czasach republiki (Sallustius, <i>Catilinae coniuratio</i> 9–10; 12–13)	301
2. Charakterystyka Katyliny (Sallustius, <i>ib.</i> , 5)	302
3. Środowisko Katyliny (Sallustius, <i>ib.</i> , 14)	302
4. Okoliczności sprzyjające planom Katyliny (Sallustius, <i>ib.</i> , 16)	303
5. Spisek w r. 63 p.n.e. (Sallustius, <i>ib.</i> , 26–27 i 29)	303
6. Wojsko Katyliny	303
7. Wystąpienie Cyncerona	304
8. Reakcja Katyliny i senatorów na wystąpienie Cyncerona (Sallustius, <i>ib.</i> , 31, 7–8)	309
9. Wnioski Cezara i Katona (Sallustius, <i>ib.</i> , 53, 6; 51, 1; 43; 52, 1; 36)	309
10. Druga mowa Cyncerona wygłoszona na posiedzeniu senatu	310
11. Śmierć Katyliny w bitwie pod Pistorią r. 63 p.n.e. (Sallustius, <i>ib.</i> , 56, 11; 59, 4)	311
12. Powrót Cyncerona z wygnania (Cicero, <i>Ad Atticum</i> IV 1–25)	311
V. Życie Cezara (Suetonius, <i>Divus Iulius</i>, 1–19, wybór)	313
1. Kwestura	313
2. Edylat	314
3. Pretura	314
4. Konsulat	314
5. Cezar jako wódz (Suetonius, <i>Divus Iulius</i> , 57 sqq)	315
6. Uznanie dla zasług żołnierza (Seneca, <i>De beneficiis</i> , V 24, 1–3)	315
7. Śmierć Cezara (Suetonius, <i>Divus Iulius</i> , 80–82)	316
8. Pogrzeb Cezara (Suetonius, <i>Divus Iulius</i> , 83–88, wybór)	316
9. Ubóstwienie Cezara (Ovidius, <i>Metamorphoses</i> , XV 746 sqq; 849 sqq)	317
10. Pamiętniki Cezara (Suetonius, <i>Divus Iulius</i> , 56)	318
a. Galia (Caesar, <i>De bello Gallico</i> , I 1)	318
b. Przeprowadzenie przez Ren do Germanii r. 55 p.n.e. (Caesar, <i>De bello Gallico</i> , IV 17–18)	318
c. Pierwsza wyprawa do Brytanii (Caesar, <i>De bello Gallico</i> , IV 20–21; 27–32; 34–36; 38, 1–2)	319
d. Brytania i jej mieszkańcy (Caesar, <i>De bello Gallico</i> , V 12; 14)	321
e. Stosunki polityczne i społeczne w Galii. Zwyczaje Gallów (Caesar, <i>De bello Gallico</i> , VI 11; 13–19)	322
f. Germania i jej mieszkańcy (Caesar, <i>De bello Gallico</i> , VI 21–24)	324
g. Powstanie Wercyngetoryksa (Caesar, <i>De bello Gallico</i> , VII 1–4)	325
h. Wercyngetoryks po upadku Awarikum (Caesar, <i>De bello Gallico</i> , VII 29–30)	326
i. Oblężenie Alezji (Caesar, <i>De bello Gallico</i> , VII 68–71; 75; 77–78)	326
k. Upadek Alezji (Caesar, <i>De bello Gallico</i> , VI 89)	328
11. Wercyngetoryks wobec Cezara (Florus, <i>Epitome Historiae Romanae</i> , I 45, 26)	328
12. Wojna domowa	328
a. Rubikon — powrót Cezara z armią do Italii r. 49 p.n.e. (Suetonius, <i>Divus Iulius</i> , 31–32)	328

b. Afraniusz poddaje się Cezarowi (Caesar, <i>De bello civili</i> , I 84 sqq, wybór)	329
c. Ucisk ludności w Malej Azji (Caesar, <i>De bello civili</i> , III 32–33)	329
d. Na straży sztandaru. Pod Dyrrachium wojska Pompejusza odnoszą zwycięstwo r. 48 p.n.e. (Caesar, <i>De bello civili</i> , III 93, 8 sqq, wybór)	330
e. Zwycięstwo Cezara pod Farsalos (Caesar, <i>De bello civili</i> , III 95 sqq, wybór)	330
f. Śmierć Pompejusza r. 48 p.n.e. (Caesar, <i>De bello civili</i> , III 102–104)	331
g. Aleksandria i Faros (Caesar, <i>De bello civili</i> , III 111 sqq)	332
VI. Z dziejów cesarstwa	333
1. Z życia Oktawiana Augusta (Suetonius, <i>Divus Augustus</i> , 1–27, wybór)	333
a. Działalność pokojowa Augusta (Suetonius, <i>Divus Augustus</i> , 28–30; 89)	333
b. Pierwsza poczta w Rzymie (Suetonius, <i>Divus Augustus</i> , 49–50)	334
c. Życie prywatne Augusta (Suetonius, <i>Divus Augustus</i> , 75–78)	334
d. Postać Oktawiana Augusta (Suetonius, <i>Divus Augustus</i> , 79–84)	335
e. Oktawian w roli obrońcy (Macrobius, <i>Saturnalia</i> , II 4, 27)	336
f. Testament Augusta (Suetonius, <i>Divus Augustus</i> , 101)	336
g. Monumentum Ancyranum 20; 22–24	336
h. Działalność polityczna Augusta (<i>Monumentum Ancyranum</i> , 25; 26–27; 31)	337
2. Klątwa ciężąca nad Rzymem — wojny bratobójcze (Horatius, <i>Epode</i> , 7)	338
3. Na zwycięstwo pod Akcjum w r. 31 p.n.e. (Horatius, <i>Carmina</i> , I)	339
4. Poświęcenie ołtarza pokoju (Ovidius, <i>Fasti</i> , I 709–722)	340
5. Klęska legionów rzymskich w lesie Teutoburskim (wg Wellejusza Paterkulusa, Florusa i Swetoniusza)	341
6. Śmierć i pogrzeb Germanika (Tacitus, <i>Annales</i> , II 71–75; III 1–5)	341
7. Pożar Rzymu (Tacitus, <i>Annales</i> , XV 38–44)	343
8. Oskarżenie chrześcijan (Tacitus, <i>Annales</i> , XV 44)	345
9. Cesarz Tytus (Suetonius, <i>Divus Titus</i> , wybór)	346
10. Cesarz Julian Apostata na łożu śmierci r. 363 n.e. (Ammianus Marcellinus, <i>Res gestae</i> , XXV 3,15–23)	347
WYMOWA	349
I. Pochwała wymowy — Laudes eloquentiae (Cicero, <i>De oratore</i> I 8, 31 sqq)	351
II. Marek Tulliusz Cynceron — największy mówca rzymski (Catullus 49)	352
A. Cynceron o sobie	352
1. Cynceron o swoich studiach (<i>Brutus</i> , 313–316)	352
2. Sytuacja obywatela — homo novus (<i>Oratio in Verrem</i> , II 5, 180 sqq)	353
3. Żądza rozgłosu i samochwalstwo Cyncerona (<i>Ad familiares</i> , V 12; <i>Ad Atticum</i> , IV 6)	354
B. Starożytni o Cynceronie	356
1. Cynceron — drugi Demostenes (Quintilianus, <i>Institutio oratoria</i> , X 1, 105 sqq)	356
2. Cynceron — mówca (Tacitus, <i>Dialogus de oratoribus</i> , 22; M. Cornelius Fronto, <i>Epist. ad M. Caesarem</i> , IV 3)	356
3. Śmierć Cyncerona (Livius, <i>Frg. ex libro</i> , CXX)	357
4. List Petrarcki do Cyncerona	358
5. Tytus Pomponiusz Attyk — przyjaciel Cyncerona (Nepos, <i>Atticus</i> , wybór)	358
C. Proces Werresa	360
1. Cynceron i Sycylijczycy (Cicero, <i>In Q. Caecilium divinatio</i> , 2–5)	360
2. Stosunki w prowincjach rzymskich (Cicero, <i>Actio II in Verrem</i> , III 89, 207 sqq)	361
3. Przekupny namiestnik (Cicero, <i>Actio II in Verrem</i> , V 4, 10 sqq)	361
4. Pogwałcenie praw obywatelskich (Cicero, <i>Actio II in Verrem</i> , V 61, 160 sqq)	363
5. Namiestnik prowincji — grabieżcą (Cicero, <i>Actio II in Verrem</i> , IV 1, 1)	364
6. Posąg Diany w Segeście (Cicero, <i>Actio II in Verrem</i> , IV 33, 42 sqq)	364

7. Cerera hennańska (Cicero, <i>Actio II in Verrem</i> , IV 48, 106)	365
8. „Humanitas” zwycięskiego wodza a chciwość namiestnika prowincji (Cicero, <i>Actio II in Verrem</i> , IV 52, 117; 54, 122 sqq)	366
9. Naruszenie stosunków międzynarodowych (Cicero, <i>Actio II in Verrem</i> , IV 27, 60 sqq)	367
D. Obrona poety Archiasza	369
Pochwała nauk i poezji (Cicero, <i>Pro A. Licinio Archia poeta</i>)	370
E. Uczczenie poległych żołnierzy Legionu Marsowego (Cicero, <i>Oratio Philippica</i> , XIV 10, 28 sqq)	373

FILOZOFIA 377

I. Z poematu Lukrecjusza *O naturze wszechrzeczy* 379

1. Pochwała filozofii Epikura (*De rerum natura*, II 1–61) 379
2. Życie ludzi pierwotnych — początki kultury (*De rerum natura*, V 925 sqq) 380
3. Rozwój mowy (*De rerum natura*, V 1028 sqq) 382

II. Z pism filozoficznych Cyncerona 383

1. Konflikt między korzyścią osobistą a uczciwością (*De officiis*, III 12, 50–60) 383
2. Pojęcie szczęścia (*Tusculanae disputationes*, V 20, 57 sqq) 385
3. Sokrates w obliczu śmierci (*Tusculanae disputationes*, I 41, 97 sqq) 387
4. Źródła i trwałość przyjaźni (*Laelius sive de amicitia*, 26–32) 388
5. Wartość przyjaźni (*Laelius sive de amicitia*, 47–48) 389
6. Kryteria wyboru przyjaciół (*Laelius sive de amicitia*, 62–68) 389
7. Człowiek — doskonały twór natury (*De natura deorum*, II 56, 140 sqq) 391
8. Katon o starości (*Cato Maior sive de senectute*, 17–38, wybór) 391

III. Z pism Seneki — filozofa 394

1. Uczciwość najwyższym dobrem (*Epistulae morales ad Lucilium*, 74) 394
2. O wdzięczności (*De beneficiis*, IV 21, 1–4) 395
3. Gniew a rozważa (*De ira*, II 23) 395
4. Jak czytać dzieło lietrackie? (*Epistulae morales ad Lucilium*, 2) 396

LISTY 397

I. Z listów Cyncerona z wygnania 399

1. *Epistulae ad familiares* XIV 1 (r. 58 p.n.e.) 399
2. *Epistulae ad familiares* XIV 2 (r. 58 p.n.e.) 400
3. *Epistulae ad familiares* XIV 4 (r. 58 p.n.e.) 400
4. *Epistulae ad Atticum* III 5 (r. 58 p.n.e.) 401
5. *Epistulae ad familiares* VII 1 402
6. Odbudowa bazyliki Emiluszów (*Epistulae ad Atticum* IV 16, r. 54 p.n.e.) 403

A. Z listów do żony 403

1. *Ad familiares* XIV 20 (r. 47 p.n.e.) 403
2. *Ad familiares* XIV 22 (r. 57 p.n.e.) 404

B. Po śmierci córki Tullii 404

1. *Ad Atticum* XII 14 (marzec r. 45 p.n.e.) 404
2. *Ad Atticum* XII 15 (marzec r. 45 p.n.e.) 404
3. *Ad Atticum* XII 18 (r. 45 p.n.e.) 404

C. Troska o wyzwolenia Tirona (*Ad familiares*, XVI 14, r. 45 p.n.e.) 405

II. Z listów Pliniusza Młodszego	406
1. Małe zainteresowanie występami poetów (I 13)	406
2. Bohaterstwo Arrii (III 16)	407
3. Szkoła w Komum (IV 13)	408
4. Troska o chorego wyzwolenca (V 19)	408
5. Z listów do żony. Żona Pliniusza — Kalpurnia (IV 19; VI 7; VII 5)	409
6. Śmierć młodej córki Fundanusa (V 16)	410
7. Wybuch Wezuwiusza. Śmierć Pliniusza Starszego (VI 16)	411
8. Jak studiować? (VII 9)	412
9. Wierzyć czy nie wierzyć? (VII 27)	413
10. Grecja — źródło kultury (VIII 24)	414
11. O wyścigach w cyrku (IX 6)	415
12. „Humanitas” Pliniusza (IX 12; IX 21; IX 24)	415
A. Korespondencja z Trajanem	417
1. Pliniusz namiestnikiem Bitynii. Odbudowa łaźni w Prusie (X 23 (34); X 24 (35))	417
2. Brakoróbstwo. Brak poczucia odpowiedzialności (X 39 (48); X 40 (49))	417
3. Starania o usprawnienie transportu (X 41 (50); X 42 (51); X 61 (69); X 62 (70))	418
4. Sprawa chrześcijan w Bitynii (X 96 97)	420
5. Stanowisko Trajana — potępia donosy anonimowe (X 97 (98))	421
III. Z listów Seneki — filozofa	422
1. Niewolnik — także człowiek (<i>Epistulae morales ad Lucilium</i> , 47)	422
2. Wywczasy w Bajach (<i>Epistulae morales ad Lucilium</i> , 51)	424
IV. Z listów Owidiusza z wygnania	426
1. Do żony (<i>Tristia</i> , III 3; <i>Epistulae ex Ponto</i> , I 4)	426
2. Do pasierbicy Perilli (<i>Tristia</i> , III 7)	429
3. Do przyjaciela (<i>Epistulae ex Ponto</i> , II 10)	431
4. Do Attyka (<i>Epistulae ex Ponto</i> , II 4)	433
UMIĘJĘTNOŚCI	435
I. Człowiek i środowisko (Cicero, <i>De officiis</i> II 3, 12 sqq)	437
Warunki klimatyczne (Cicero, <i>De divinatione</i> , I 36, 79; <i>De natura deorum</i> , II 60, 125 sqq;	
Horatius, <i>Carmina</i> , I 3, 35; Seneca, <i>Medea</i> , 375 sqq)	438
II. Nauka i wychowanie	439
1. Czy należy dzieci posyłać do szkoły, czy uczyć w domu? (Quintilianus, I 2, 1-16)	439
2. Właściwe metody wychowawcze (Quintilianus, I 3, 6-17; Iuvenalis, <i>Satirae</i> , XIV 47 sqq)	440
3. Dzieci powinny wcześniej rozpocząć naukę (Quintilianus, I 1, 15-19)	441
4. Szkoła — przygotowaniem do życia społecznego (Quintilianus, I 2, 20)	442
III. Rolnictwo	443
1. Wiosenne prace na roli (Vergilius, <i>Georgica</i> , I 43 sqq)	443
2. Żniwa (Plinius, <i>Naturalis Historia</i> , XVIII 296)	444
3. Zagrożona gospodarka wiejska — ludność ciągnie do miasta (Varro, <i>De re rustica</i> , II 1; Columella, <i>De re rustica</i> , I praefatio)	444
4. Gospodarka rolna i hodowla bydła (Columella, <i>De re rustica</i> , VI, praefatio)	445
5. Rola rządcy i jego żony (Cato, <i>De agri cultura</i> , V 142-143)	445
6. Wśród narzędzi pracy — niewolnik (Varro, <i>De re rustica</i> , I 17)	446
7. Właściwe podejście do niewolników zatrudnionych na wsi (Columella, <i>De re rustica</i> , I 8)	447

IV. Sztuka	448
1. Wyształcenie architekta. Teoria i praktyka (Vitruvius, <i>De architectura</i> , I 2, 1-3, 11; 18)	448
2. Ręce — dar nieoceniony (Cicero, <i>De natura deorum</i> , II 60, 150 sqq)	449
3. Agora grecka i forum rzymskie (Vitruvius, <i>De architectura</i> I 1, 1-3)	449
4. Bazyliki rzymskie (Vitruvius, <i>De architectura</i> , V 1, 4-5)	450
5. „Złoty środek” także w urządzeniu domu (Cicero, <i>De officiis</i> , I 39, 138-140)	450
6. Domy wielopiętrowe w Rzymie (Vitruvius, <i>De architectura</i> , II 8, 17)	451
7. Wodociągi rzymskie (Frontinus, <i>De aquis urbis Romae</i> , 5, 94 sqq)	451
8. Wybór miejsca na budowę domu w posiadłości wiejskiej (Varro, <i>De re rustica</i> , I 12)	452
9. Archimedesowskie „Heureka” (Vitruvius, <i>De architectura</i> , IX, praefatio)	452
10. Szlachetne współzawodnictwo (Plinius, <i>Naturalis Historia</i> , XXXV 9, 61; 63 sqq); Proregenes i Apelles (Plinius, <i>Naturalis Historia</i> , XXXV 79 sqq)	453
11. Nowe prądy w sztuce. Obrona realizmu (Vitruvius, <i>De architectura</i> , VII 5)	455
12. Natura sprawiedliwie rozdziela swe dary (Cicero, <i>De inventione rhetorica</i> II 1, 1 sqq)	456
V Medycyna	457
1. Racjonalny tryb życia (Celsus, <i>De medicina</i> , I 1, 1 sqq)	457
2. Źródła wielu chorób (Seneca, <i>Epistulae morales</i> , XV 95, 15, sqq)	457
3. Ból zębów (Theodorus Priscianus, <i>Euporista</i> , I 16, 46)	458
4. Niezawodny środek na ból zębów (Martialis, <i>Epigrammata</i> , V 43)	458
5. Bursztyń (Plinius, <i>Naturalis Historia</i> , XXXVII 42 sqq)	458
6. Pszczółka w bursztynie (Martialis, <i>Epigrammata</i> , IV 32)	459
7. Fraszki o lekarzach (Martialis, <i>Epigrammata</i> , I 47; V 9; VI 53)	460
POEZJA	461
I. Z poezji Katullusa	463
1. Wróbelek (<i>Catulli Veronensis liber</i> , 2)	463
2. Śmierć wróbelka (3)	463
3. Pocałunki (5)	464
4. Powrót do ojczyzny (31)	465
5. Nietaktowny śmiech (39)	465
6. Wiosna w Bitynii (46)	466
7. Miłość (51)	466
8. Kobięca wierność (70)	467
9. Zmanierowana wymowa (84)	467
10. Kocham i nienawidzę (85)	467
11. Wierne uczucie (87)	468
II. Bajki Fedrusa	469
1. Fedrus o swoich bajkach (<i>Prologus</i>)	469
2. Wilk i jagnię (I 1)	469
3. Zachłanność ukarana (I 4)	470
4. Lis i kruk (I 13)	470
5. Ukarane ambicje żaby (I 24)	471
6. Lis i bocian (I 26)	471
7. Dwa muły i rozbójnicy (II 7)	472
8. Sokrates o przyjaciółach (III 9)	472
9. Lis i winogrona (IV 3)	472
10. Lis i kozioł (IV 9)	473
11. O ludzkich wadach (IV 10)	473
12. Brodate kozy (IV 17)	473
13. „Góra rodzi — mysz” (IV 24)	474

III. Z poezji Wergiliusza	475
1. Ecloga 1	475
2. Pochwała Italii (<i>Georgica</i> , II 136–176)	477
A. Z <i>Eneidy</i>	478
1. Inwokacja (<i>Aeneis</i> , I 1–11)	478
2. Zdobycie Troi (II 13–80; 108–240)	479
3. Kartagina (I 12–33)	484
4. Fama (IV 173–195)	485
5. Dydona wyznaje miłość Eneaszowi (IV 296–396)	486
6. Ostatnie chwile Dydony (IV 622–629; 658–705)	488
7. Sława Greków (IV 847–853)	490
IV. Z poezji Horacego (Suetonius, <i>Deperditorum librorum reliquiae</i>)	491
1. Poeta o sobie	491
a. Carmina (III 4, 1–28)	491
b. Epistulae (II 2, 41–52)	492
c. Carmina (II 7)	493
d. Sermones (I 6, 45–87)	494
2. Carmina z księgi pierwszej (I 1; 3; 4; 8; 9; 10; 21; 22; 23; 30; 34)	495
3. Carmina z księgi drugiej (II 3; 14; 15; 17; 20)	504
4. Carmina z księgi trzeciej (III 2; 8; 9; 12; 21; 22; 30)	509
5. Carmina z księgi czwartej (IV 7; 8)	516
6. Epodon Liber (<i>Epode</i> , 2)	518
7. Sermones (<i>Sermones</i> , I 9)	520
V. Z poezji Owidiusza	523
1. Poeta o sobie (<i>Tristia</i> , IV 10)	523
2. Jak zdobyć serce dziewczyny (<i>Ars amatoria</i> , II 151, sqq wybór)	527
3. Wyścigi rydwanów w cyrku (<i>Amores</i> , III 2)	528
4. Skutki farbowania włosów (<i>Amores</i> , I 14)	530
5. Metamorphoses	532
a. Inwokacja (I 1–4)	532
b. Lot Ikarowy (VIII 183–235)	532
c. Orfeusz i Eurydyka (X 1–63)	533
d. Filemon i Baucis (VIII 620–651; 660–720)	535
e. Pyramus i Tyzbe (IV 55–166)	538
6. Fasti	540
a. Arion (II 83–118)	540
b. Poblążliwość Merkurego dla nieuczciwego kupca (V 663 sqq)	541
Figury i tropy retoryczne	543
Metryka	547
Część czwarta	
SŁOWNIKI. SKOROWIDZ GRAMATYCZNY	561
Słownik łacińsko-polski do Części I i II	563
Słownik imion własnych	610
Skorowidz terminów gramatycznych (Opracowała — Karolina Holzman)	636